

TARİHÇİLİK CİHETİNDEN DIŞ TÜRKLER KAVRAMI ve MESELESİ

Turan AKKOYUN*

Öz

Türkler çağlardan beri varlıklarını sürdürmelerine rağmen özellikle XX. Yüzyılda, Avrupa, Sovyet ve Çin emperyalizmine boyun eğmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti bağımsızlığını elde edebilen tek Türk devletidir. Bu yüzden Türkiyeli Türkler, soydaşları için “Dış Türk” deyimini kullanmışlardır. Fikir adamlarınca benimsenen bu deyim, basın tarafından bir yandan kabul görürken diğer yandan eleştirilmiştir. Dış Türkler deyimini, Türk kültürünün ve coğrafyasının genişliği konusunda kamuoyu oluşmasını sağlamıştır. Daha sonra, 1959 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde "Esir Milletler Haftası" ilan edilmiştir. Bunun üzerine Türkçüler “Dış Türkler” deyimini ile birlikte "Esir Türkler" deyimini kullanmaya başlamışlardır. Türkçülerin yayınları sayesinde; Doğu Türkistan, Türkistan, Kazan, Kırım, Sibirya, Kafkasya, Ortadoğu, Balkanlar’da yaşayan Türkler ile diğer coğrafyalarda yaşayan Türkler arasında hissi bağlantının sürmesi sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dış Türkler, emperyalizm, Türkçülük, Türkiye Cumhuriyeti, Bağımsızlık

FOR HISTORIOGRAPHY, OUTSIDE TURKS TERM AND SUBJECT

Abstract

Although Turks have existed since ancient times; especially, in the XX. century CE they have bowed down to Europe, the Union of Soviet Socialist Republics and Chinese imperialism. The Republic of Turkey is the only state of Turks that has declared its independence. Therefore, Turkish Turks have adopted the term “Dış Türk” (outside Turks) for the people of their race. On the one hand, this term adopted by intellectuals has been accepted in the press. On the other hand, this term has also been criticized in the press. The term “Dış Türkler” contributes to the formation of public opinion about the extent and geography of the Turkish culture. In 1959, "Captive Nations Week" was declared in the United States. Thus, the term "Esir Türkler" (Captive Turks) was also suggested by Turkists to be used together with “Dış Türkler”. Consequently, an emotional connection between the Turks living in east Turkestan, Turkestan, Kazan, Crimea, Siberia, the Caucasus, the Middle East, the Balkans and in other regions has been maintained thanks to the publications of the Turkists.

Keywords: Dış Türkler (outside Turks), imperialism, Turkism, the Republic of Turkey, Independence

GİRİŞ

Geçmiş olarak ifade edilen, zaman sınırı konulamayan sürecin içinde tarih dediğimiz dilim insanlığın çok küçük bir kesitini içermektedir. Tarihçilik de temel öğeleri içinde inceleme fırsatı bulduğu bilgi ve belgeler ile o çok küçük kesitte daha da küçük bir kısmı değerlendirebilmektedir. Belgelerle ortaya konulan tarihte, her zaman etkinliği az ya da çok olan bir Türk bulunmaktadır.

Türk'ün varlığı ile beraber karakteristik özellikleri de inceleme ve merak konusu olmuştur. Bunun neticesinde Türklerle ilgili en belirgin ve dikkat çeken özelliği devlet sahibi olma, dolayısıyla bağımsızlık mücadelesi ön plana çıkmaktadır. Daha sonra gelen özelliği de tarihin şekillenmesindeki katkısına rağmen, tarihi yazmayan bir millet olmasıdır. Bütün bu

* Doç. Dr. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, takkoyun@aku.edu.tr

hususlar Türk tarihinin belirli esaslar dahilinde ele alınması durumunda yeniden ortaya konulabilir. Bundan daha ziyade yakın dönemdeki durumu da tam olarak değerlendirilebilmiş değildir.

Tarihte sürekli hareketlilik arz eden Türk toplulukları ulaştıkları coğrafyada Avrupa Hun Hükümdarı Attila'nın deyimıyla "geçtiği yerde atının izini bırakmış" böylelikle adının bugünlere ulaşmasını sağlamıştır.

Varlığı sürekli tehdit altındaki Türk toplulukları, her an baskına hazır ve hazırlıklı bir yaşam tarzıyla hareket etmiş, düşmanları karşısında mevcudiyetini muhafaza etmiş kendisinden de tarihçilik adına söz ettirecek ve araştırılacak şekilde belgelerin kaleme alınmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca ilk ortaya çıktığı coğrafyayı Türk'ün anavatanı olarak dünya kabul ettiği gibi, XI. Yüzyıldaki faaliyetleri sonucunda Türklük ikinci anavatana daha ulaşmış ve bunu da Miryokefalon Savaşı sonrasında yine yabancılar bizzat kendileri "Türkiya" diyerek kabullenmişlerdir.

Türkistan ve Türkiye dışında da Türklüğün varlığı bilinmekte, incelenmeye değer bulunmaktadır. Farklı toplum, milliyet ve düşüncelere mensup tarihçiler Kafkasya, Doğu Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Çin, Güney Doğu Asya, Hindistan, Balkanlar, Avrupa hatta Amerika'daki yerli kabileler içindeki Türklük ve kültürü konuları hem ilgi çekmekte, hem de ortaya çıkan bilgiler tarihçiliğe katkı sağlamaktadır.

DIŞ TÜRKLER

XVII. yüzyıl sonrasında Türklüğün yaşadığı coğrafyaya yönelen emperyalist eğilimlerin, kendi içinde otoritesinin zayıflamasından yararlanarak kuvvetlendiği görülmüştür. Emperyalist yayılmanın sonunda XX. yüzyılda emperyalizmi Anadolu'da yenerek, bağımsızlığını dünyaya kabul ettiren Türkiye Cumhuriyeti, yukarıda özetlenerek sıralan geniş coğrafyada yer alan Türk camiasının tek bağımsız devleti olarak kalmıştır.

İncelememize konu olarak seçtiğimiz "Dış Türkler" tabirinin de bu durum ile doğrudan bağlantısı bulunmaktadır. Zira bu kavram öncelikle siyasi bir mahiyet taşımaktadır. Tarihçilik açısından yaklaşıldığında buradan hareket edilmesinde pragmatik faydalar bulunmaktadır. Ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin yaklaşım tarzının ortaya konulması gerekmektedir.

Tarihçilik açısından başlangıcın tespiti önemlidir. "Dış Türkler" kavramının ortaya çıkışı ya da onu zorunlu kılan gelişmelerin tarihi akışının netleştirilmesi bu tür çalışmalarda kolaylık sağlayacaktır. Takdir edileceği üzere konunun birbirine uzak-yakın pek çok disiplin ile bağlantısı da bulunmaktadır. 1930 lardan sonra "en iyi Türk tarih yazarları, objektif ilim kıstaslarına karşı saygısını ve bilgisini gittikçe arttırmıştır."(LEWIS 1960, s. 12) Objektif kıstaslar onu dış Türklerden koparma noktasına mı getirmiştir? Siyasi açıdan böyle bir politika mı geliştirilmiştir? Bu tür sorulara verilecek cevaplar meselenin ortaya konulmasında, açıklanmasında faydalar sağlayacaktır.

"Dış" tabiri beraberinde temsil ile hukuk önceliğini de getirir. "Türk-İsviçre Hukukunda temsil selâhiyeti, temsil olunan tarafından ancak mümessile tevehh edilmiş bir beyanla verilir ki buna dahilî temsil selâhiyeti denilmektedir. Buna mukabil Alman

hukukunda temsil selâhiyeti, temsil olunan tarafından üçüncü şahsa vâki bir beyanla da verilebilir. Buna hariç temsil denilmektedir." (ESENER, 1961: 15)

XX. Yüzyılın başlarında daha da büyüyen devletlerin birbirleriyle siyasi ve iktisadi rekabeti Türklüğün en uzun hanedanı Osmanlı iktidarının da sonunu getirmişti. Son aşamada hatırlanan Türklüğe yönelik üretilen fikir akımlarının temelinde de aslında başka diyarlarda emperyalist saldırılara direnen, tehdidi teoriden ötede göğüsleyen, kaliteli Türk fikir adamlarının bağımsız Türk devletine göç etmeleri yatmaktadır.

Türkçülük fikir akımı, II. meşrutiyet sonrasında siyasi, iktisadi, hukuki, toplumsal hayatı değiştirecek kadroları yetiştirdiği gibi, devletin sınırları haricinde yer alan kökleri eskilere uzanan bir Türklük aleminin varlığını ortaya koymuştu. İdeal, gizemli, insanlığın özlemle beklediği bir anlamda da hayalde bir ülkü ateşinin gönülleri tutuşturmasını sağlamıştı. Balkan savaşlarındaki toprak kayıpları hayallerin, hedeflere karışmana sebep olmuştu.

"Dış Türkler" kavramı ile anılan topluluklar yaşadığı coğrafyalarda unutulmuş Türklük, dış olarak düşündükleri sayesinde yeniden milli şura kavuşmuşlar ve İslam beynelmilelliğine kuvvetli bir unsur (ÖMER, 1971: 27) olarak dahil etmişlerdir. En azından Türkçülük yoluna dahil olanlar bunun mücadelesini gerçekleştirmişlerdir. İki ayrı zamanda Rusya'dan gelen göçmen dalgası Türkiye'deki fikir adımlarına doğrudan etki yapmıştır. İlkinde çizgisine, ufkuna sınır konulamayan Türkçülük akımı ortaya çıkmışken, ikincisinde ise yeni Türk devletine fikri anlamda katkılar sağlamışlardır.

Tesisi, Osmanlı devletinin son aşamasında dağılma ve yok olmayı önleyebilme düşüncesinden kaynaklanan, kısa zamanda taşrada (bir örnek için; İLGAR, 2011: 193-206) teşkilatlanmış Türk Ocakları, Türklüğün varlık mücadelesini kazanıp, milli egemenliğe dayalı bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kurulunca "yönetim ile halk bir rol" (SARINAY, 1994: 336) üstlenmiştir. Ancak Türk inkılabının ilerleyen aşamasında kendine yer bulamamıştır.

Ortaya çıkan Türklük ve Türkçülük ateşi Mondros Ateşkes Antlaşması hükümlerinin uygulanması zamanı olan Mütareke döneminde varlık mücadelesi veren bir milletin farklı cephelerde sürdürdüğü savaşın temeli olmuştur. Farklı cephelerden birisi de belki de çok mühim değilmiş gibi görülse bile "Türk Teali Cemiyeti"nin kurulmasıdır. "Cemiyet'in amacı; Türklerin din, ahlak, maarif, ticaret, sanayi ve ziraat konularında gelişmelerini, servet sahibi olmalarını, yetim ve kimsesiz kalan çocuklara iş bulup; onların aç ve sefil kalmalarına engel olmak; atalarımız arasında var olan uhuvvet-i samimiyet, ülkü ve kardeşlik birliğini devam ettirmektir. Türk Teali Cemiyeti, öğrencileri Avrupa'ya bir ay eğitime gönderecek bir ilmî, ticarî, sanayi ve yardımlaşmaya yönelik bir cemiyet olup; hiçbir siyasi cemiyetle ilgisi olmayıp, tamamen bağımsız bir cemiyettir." (DAYI, 2000: 252) Türk'ün "ülkü ve kardeş birliği"nin devam ettirilmesi amacını taşımasına rağmen hilafet ve saltanata bağlı kalmayı, Kuva-yı Milliyeyi ret etme gibi beyannameler (ALEMDAR, 1336: 2770; DAYI, 2000: 254) yayınlama gibi o günün karanlık ve karışık düşünceleri içinden emin bir çıkış yolu bulamadığını ortaya koymuştur.

Lozan Barış Antlaşması ile on bir yıldan beri devam eden savaşı lehine sonuçlandıran Türkiye, Türklük aleminin bağımsız kalan tek devleti olarak varlığını dünyaya

kabul ettirmiş, muasırlaşma yönünde Misak-ı Milli hudutları dahiline dönmüştür. Lozan barışı sonrasında dış politikanın esasları yeni sınırlar ölçü alınarak şekillenmiştir.

Gelişen şartlar ve durumlar ile çerçevesi belirlenen Türk dış politikasında "Dış Türkler" mevzuu ortaya çıkmıştır. Zira Lozan Barış Antlaşmasında Misak-ı Milli kararları tam olarak gerçekleştirilememiştir. Musul ve Hatay başta olmak üzere hudutların haricinde kalan Türkler hiç bir zaman "dış"ta kalmamış ve "dış"lanmamıştır. Süreli yayınlar her iki mevzuya yakın ilgi göstermiştir. Zahir ambarı olarak gösterilen Musul'un Erzurum'dan Urfa'ya kadar yüz binlerce koyunun kışlağı olduğuna dikkat çekilmiş (İKDAM, 1924), Türkiye'ye aidiyeti (TEVHİD, 1924) konusunda tereddüt gösterilmemiştir. Matbuatın tam destek verdiği Musul ve havalisinin ana vatana katılması (GÖK, 1998: 57-71) çabaları makalemizin kapsamı dışında tutulmuştur.

Aynı şekilde on bir yıllık savaş sürecinde çekildiğimiz ve fiili bağımsızlık savaşını kazandığımız Yunanistan'ın ülkesinde özellikle Batı Trakya Türklerine uyguladığı baskılar o günlerde tabir olarak kullanılmasa da "Dış Türkler" kavramını kamuoyunda gündemde tutmuştur. Zira "Anadolu Macerası"ndan eli boş dönen mağlup devlet, yönetim olarak cumhuriyeti benimsemişse de "sürekli devrim ve karşı devrim süreci içine girmiş" (ALİ-HÜSEYİNOĞLU, 2009: 1) durumunu, II. Dünya Savaşına kadar sürdürmüş daha sonra da bir türlü istikrara kavuşmamıştır.

"Dış Türkler" meselesi, devlet idaresinden ve akademik camiadan daha ziyade basın vasıtasıyla Türk kamuoyuna sunulmuştur. Türk tarihçiliğindeki mevkiisi ile ilgili bir tartışma bulunmayan Fuat Köprülü'nün Dış İşleri (KÖPRÜLÜ, 1950) Bakanlığında Kıbrıs ile ilgili ifadeleri, gazeteci Sedat Simavi'nin sade bir çıkışı ile silinip gitmiştir. "Türk milleti birden bire şahlanıvererek Kıbrıs'ı milli bir ülkü haline getirmiştir." (ATSIZ, 1985: 184- 185) Zira XIX. yüzyılın sonlarına kadar nüfus dengesi Türklerin lehine (ÖKSÜZ, 1999: 35) olduğu gibi, göçler sebebiyle Anadolu ile yakın temas halindeydi. Türk kamuoyu yakın geçmişte çekilmiş olduğu coğrafyada yaşamaya devam eden "kardeşlerine" yönelik olumsuzlukları hep heyecanla, ilgiyle, endişeyle takip etmiştir.

Türkçülük temeline dayalı Türk milliyetçiliği içinde bilhassa iyi yetişmiş Sovyet emperyalizminden kaçıp gelen göçmenler nitelikli fikir ve ilim adamları olarak "haysiyetli ve şerefli bir millet olarak" yaşama esaslı yeni Türk devleti için önemli bir imkan sağlamıştı. Zira bu aydınlar tarih, etnografya, dil alanlarındaki engin bilgileriyle mühim izler bırakmışlardır. Gelenler cephesinden iki yol vardı: 1. Yeni Türk devletinin sürecine dahil olmak, 2. Avrupa'ya geçip Batı bloku içinde Sovyetlere karşı Türk aleminin mücadelesini örgütlemek. (ÖZBEK, 1997: 15)

Böyle bir tercih "dış Türkler" kavramına ayrı bir renk katmıştır. Zira süreli yayınlarda ardi arkası kesilmeyecek bir şekilde bu konunun ele alınması, II. Dünya Savaşı sırasındaki ırkî ve antikomünist bir şekilde "Dış Türkler" hususunun ele alınması, resmi anlayışın ötesinde bir Türk milliyetçiliğinin şekillenmesine zemin hazırlamıştır.

Konunun temeli 1917 devrimine kadar uzanmaktadır. Zira oluşturulma gayreti içindeki Sovyetlerde Müslüman-Türk fikir adamları, ihtilal ile gelen siyasi ortamın, doğu toplumlarının sömürgeci kurtuluş fırsatı olduğu kanaatindeydiler. (ÖZBEK, 1997: 16)

Türkiyeli Türklere sevgisiz değıllerdi ama "bu içten sevgi ilerde büyük bir faciaya yol açacaktı." (ÇAKIRÖZ- KOCAOĞLU, 1987: 49)

Bozkurt, Gökbörü, Çınaraltı, Orhun, Atsız Mecmua, Ergenekon gibi süreli yayın organlarının yeşerttiğı Türkçü çizgiler "Dış Türklere" gerçeğini daha da netleştirir. Düşüncenin günlük siyaseti yönlendirmesine sebep olmuştur.

Başkurdistan'dan firar ederek uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra ikinci ana vatana kavuşan Togan, Türk'ün tanınması ve tanımlanması konusunda "Türk dilinde konuşan, hatta dilini unuttuğı halde milli şuurunu muhafaza eden insan" (TOGAN, 1970: 97) şeklinde ifadeler kullanarak doğrudan olmasa da "Dış Türklere" hususunu ilim ve fikir dünyamıza taşımaya çalışmıştı.

Türklüğün maruz kaldığı emperyalist saldırılar karşısında Türkiye Cumhuriyeti haricindeki coğrafyasının ve insan kütlesinin bağımsızlığını yitirmesi, Türkiye dışında kalan ana unsuru "Dış Türklere" adıyla ortaya çıkarmıştır. Misak-ı Millî sınırlarına dahil olan, yeni çekilmiş ülkelerden veya yakın coğrafyadaki Türklere kamuoyunun gündemindeki yerini almıştı. Türk Dış Politikasında etkin ve etkili bir şekilde genel olarak "Dış Türklere" konusu ele alınmamıştı. Bu dış politikanın yakın dönemdeki acı hatıraların sonucu olduğu ortadadır.

II. Dünya Savaşı yıllarında A. Zeki Velidi Togan tarafından kaleme alınıp yayınlanan bir makale ile mesele bilim masasına yatırılıp bazı tekliflerde bulunulmuştur. Makalenin basıma hazırlanan *İslam Ansiklopedisi*'nin XXII. cildine gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. (TOGAN, 1942: 2- 4) Buna göre, Türkiye haricindeki Türklere hepsine, Türkiyeli gözüyle "Hariç Türklere" denilmektedir. Oysa Türk ülkeleri için ayrı ayrı tabirler bulunarak, Türk tarih, kültür ve etnografisine ait eserlerde kullanılmalıdır. "Mısır Türklere, İran Türklere, Balkan Türklere tabirleri güzeldir." Farklı kıtalarda, devletlerde yaşadıkları halde etnik teşekkülü ve eski kültürleriyle bir birine yakın kütleleri "Rusya-Çin-İran-Afgan Türklere" ile "Kafkasya-Şimali İran Türklere" tabirleri yanlıştır. "Cenubi Kafkasya ve Azerbaycan Türklere topluluğuna Azerbaycan Türkü tabiri çok yakışır." Türkiye ile Azerbaycan'ı "Batı Türk'ü", Hazar Denizi ötesindeki Türklere "Doğu Türkeli" denebilir. Bu durumda Kazan ve Başkurtlar dışarıda kalır. Uzak doğu Türklere "Doğu Türklere dahil edilir."

Fuat Köprülü başta olmak üzere bazı Türkologlar zaman zaman "Orta Türklere" tabirini kullandıysa da yaygınlaşmadı. Batı Türklere de Türkmenistan dahil edilmemektedir. İki genel tabir kullanılırsa; Türkiye Türklere, Türkili Türklere denilebilir. Togan'ın bu teklifleri çok kabul görmemiş olmalı ki Türkiye haricinde kalan Türklere için "Dış Türklere" tabiri yaygınlaşarak kullanılmaya devam edilmiştir. Yukarıda da belirtildiğı gibi süreli yayınlarda konu gündemde tutulmuştur.

Az da olsa Türklere göçlerine yer veren edebi eserler bulunmaktadır. (AYATA, 2008: 99- 100) Semiha Ayverdi, Yılmaz Gürbüz, Sevinç Çokum, Emine Işımsu, Kazakbalası, Halide Alptekin. Bunların mühim kısmı Balkan coğrafyasındaki Türklüğü işlemiştir. Zira Balkan faciası kalemlerde "ağıda" dönüşmüştür. (YENİSOY, 2012: 91- 111)

"Medeni bir millet geleceğı hakkında plansız yaşayamaz. Yaşasa bile ilerleyemez." (GÖKBİLGİN, 1970: 23) Çok yerinde bir tespit olduğunu düşündüğümüz bu durum, ele aldığımız konuda tarih açısından tam olarak belirginleşmektedir.

"Bir yurdun tarihi, sadece arkeolojik kalıntılarla değil, aynı zamanda fikir ve inanç kaynaklarıyla da belgelendirmek gerekir. Bundan ötürü, Türk dili, Türk tarihi çalışmaları ve araştırmalarının, arkeolojik kazıların yanı sıra, uyumlu ve oranlı olarak Türk mitolojisine de önem verilmesidir." (DURU, 1964: 6- 7) Destan devirlerinden başlayarak siyasi, hukuki, askeri, toplumsal olarak ele alınan Türk kültürünün geniş bir coğrafyadaki varlığı ele aldığımız konuyu süreli yayınların ciltleri arasına sıkışıp kalmasını önlemiştir.

"Bizim olanları değerli dahi olsalar terk etmemiz" hatalarımızdan birisi olarak kabul edilmiştir. En azından "terk mertebesine varan bir ihmal" söz konusudur. (ARPA, 1956: 918) Bu kanaate en uygun hususlardan birisi XX. yüzyılda "Dış Türkler" kavramı ve meselesinde karşımıza çıkmaktadır.

"Şark ve garp alemine ilim irfan dağıtan memleket" Türkistan (HAKSEVER, 1967: 21- 23) olarak isimlendirilen Amur Irmağından güneye, Gobi Çölüne ait uzanan Kadirgan dağları ile Hazar Denizi, Sibirya ile Hindikuş dağlarının sınırladığı bölge Türklerin ana yurdudur. Modern tarihçiliğin ilgi gösterdiği Altaylar, Tanrıdağları, Pamir Yaylası, Baykal, Baykaş, Aral gölleri ile sayısız ırmak, ovalar, zengin madenleri bünyesinde toplayan Türkistan XX. Yüzyılın büyük bir kısmında "kızıl emperyalizm" işgali altında kalmıştır. Önceki yüzyılda Türk milletinin "uyanması ve kendini bulmasında etki" (KIRIMLI, 1930: 48-55) sahibi İsmail Gaspıralı'nın ortaya koyduğu fikirlerin etkisi hissedilmeye devam edecektir. (EKİNCİ, 1997: 17)

"Dış Türkler" kavramı, doğrudan işgalle bağlantılıdır. XVIII. Yüzyıla kadar uzanan Uralları aşır gelen "Moskof" işgalleri sadece coğrafyayı işgal etmemiş, "kurganları deşerek, Tunç ve Demir devrine ait bir çok kıymetli eşya getirmiş, daha sonra da Rus arkeologları buralarda kazılar yaparak Yenisey Irmağı ile Abakan bölgelerinde Tunç devrine Tobal, İrtiş nehirleri bölgesinde de Demir devrine ait birçok kıymetli malzeme ele geçirmişlerdir. Bunlardan ziynet eşyası olarak, bilezik, ayna, küpe, düğme, plaka, altından; kazma, kürek, balta, burgu, bıçak, ok, gem, özengi, sapan gibi eşya ise demirden yapılmıştır. Ne hazindir ki, bu medeniyet eserleri, Türk müzeleri yerine bugün Moskova, Leningart, British Museum salonlarını süslemektedir." (ILGAR, 1966: 2465)

Çarlık Rusya'sının izlendiği yayılcılık siyaseti Sovyetlerce de aynen benimsenmiştir. Özetle Deli Petro'nun dış siyasetinin peşinden gitmişlerdir. (ALPAUT, 1961: 23) Birinci Dünya Savaşı başladığında, Ruslar, Türkler üzerinde "çok zalimane harekete" geçtiler. Dahası silah altına alınmayan Kazak ve Kırgız Türklerinden bir milyon kadar insanı amele olarak seferber ettiler. Yer yer bu karara tepkiler (ORKUN, 1954: 154) gösterilmiş, ülkede başka meseleler yüzünden çarlık idaresi sarsılmış ve sonu gelmiştir.

Çarlık Rusya'sının yıkılması sonrasındaki durum Azerbaycan'da Gürcistan ve Ermenistan gibi bağımsız bir devletin kurulabileceği düşüncesini ortaya çıkarmıştı. Gelişmeler "Rusya'nın Birinci Dünya Savaşında yenilmesi üzerine ihtilal çıkması, 1917 Kasım'ında Bolşeviklerin idareyi ele geçirmeleri ve 3 Mart 1918 tarihinde Brest-Litovsk barışının akdi üzerine Türkiye'nin 1914 sınırlarına ulaşması mümkün olmuştu. Bu sırada Türkiye'nin idaresini ellerinde tutan Talat ve Enver paşalar, Rusya'nın zaafından istifade ederek, Kafkaslarda büyük bir 'İslam Devleti'nin kurulmasını tasarladıkları gibi, Kafkas, Türkistan ve hatta İdil (Volga) boyundaki Türk-Müslüman kavimlerini de harekete geçirmek

için planlar kurmakta idiler. 'Turancılık' adı ile bilinen bu tasarılar muvaffak olduğu takdirde 'bütün Türk dünyası' Türkiye'nin rehberliği altında muazzam bir kuvvet teşkil etmek yoluna girecekti. Böyle bir tasarinın gerçekleşmesi için esas olan 'Türkçülük' görüşleri, inançları Azerbaycan, Kazan, Kırım ile Türkistan'da kök salmış ve Türkiye'ye karşı sonsuz bir bağlılık ve sempati beslemekte idi. Rusların eline düşen Türk esirlerine Rusya Türkleri tarafından yapılan yardım bu hislerin en parlak bir misalini teşkil etmişti." (KURAT, 1970: 20)

Doğu Türkistan'da Uygur Türkleri Çin kültürünün etkisi ve baskısı altında Türk dilini unutmuş yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Türkistan'da ise Sovyetler daha sistematik bir siyaset izleyerek Arap alfabesini bırakarak, Türk milletini daha alt grupların isimleriyle ayırma yoluna gitmiştir. Her birine ayrı bir yazı, ayrı bir lügat, ayrı bir edebiyat uydurarak tarihle, kardeşleriyle bağlantılarını koparma yoluna gitmiştir. Böylece Türklüğün ikinci anavatanına coğrafi anlamda daha yakın durumda bulunan Kazan, Kırım, Dağıstan, Azerbaycan üzerinde daha da itinalı davranmışlar bir tampon bölge oluşturmaya çalışmıştır. Buralarda sadece kültürel eserleriyle değil, kütüphaneler halinde Türklük doğrudan tehdit altına alınmıştır. XIX. yüzyıl sonlarında, XX. Yüzyıl başlarında çekilişler esnasında Kuzey Afrika'da Cezayir, Tunus, Balkanlarda kalan Türkler, Romanya'da, Bulgaristan'da, Makedonya'da, Yunanistan'da, Ortadoğu'da kalan Trablusgarp, Hicaz, Filistin, Yemen, Lübnan, Suriye, Kerkük "dağılmanın verdiği ilgisizlik sebebi" ile yok oluş tehlikesini hep hissetmişlerdir. İran ve Afganistan'daki Türklük ise tamamen "unutulmuş" durumda kalmıştır. (ILGAR, 1966: 2466)

İşgaller, hakim ve tabi topluluklar açısından farklı değerlendirmelere zemin hazırlar. "Hakim devletin en mühim tedbirlerinden birisi, mazlumları parçalama siyasetidir. ... Sovyetler önce 'sosyalist milletlerin birbirlerine yakınlaştırma' ve sonra 'sosyalist milletlerin Sovyet kavramı içinde eritme' yolunda kullanmakta buldukları tedbirler" Türkleri gerçekte Ruslaştırma amacına hizmet etmektedir. (HAYİT, 1982: 17) Türkistan'ı işgal ve baskı altında tutanlar da kendi aralarında birbirlerini "sorumlu tutarak" ve birbirlerine karşı "tampon bölge oluşturarak ileri karakol" (ALPTEKİNE, 1982: 20) olarak kabul ederek Türkler üzerindeki kontrollerini pekiştirmişlerdir. Gerek Çin, gerekse SSCB tarafından "dünyaya karşı unutturulmuş ülkeleri, memleketleri araştıran, tanıtan da" çıkmamıştır. (ALPTEKİN, 1982: 15)

Türklerin bağımsızlığına düşkün olması, erken devirlerden itibaren komşu toplulukların dikkati çekmiştir. Çinlilerin kendisine karşı hareket eden kavimlere "eskiden beri gayet ustalıkla bir politika izleye gelmiştir." (OYRAKOĞLU, 1961: 21) Ustalıkla politikanın en önemli hedeflerinden birisi doğrudan Türkler olmuştur.

Osmanlı Devletinin geri çekilmesi aşamasında bırakılan topraklarda kalan insanımız artık bizim için "Dış Türk" kapsamına girmiş olarak, karşılıklı gönüllerde kesinlikle dışlanmadığını gösteren pek örnek bulunmaktadır: Edirne Antlaşması ile elimizden çıkan "Dede Korkut kitabında 'kâfir eli" ile sınır gösterilen Ak-saka/ Ahıska'da yaşayan Türklerin mühim bir kısmı devletin bağımsız coğrafyasına göçerken bir kısmı geride kalmıştır. (AHISKALI, 1941: 92- 94)

İkinci Meşrutiyetin ilanı ile birlikte bir oldu-bitti ile Türklükten koparılan, hürriyet kavramını vatanın parçalanmasının bir simgesi durumuna düşen Girit'te kalanlar ile devleti yönetenler daima bağlantılı olmuşlardır. (KOŞAY, 1954: 157- 158)

Kerkük'te yaşayan Türkler 1959 yılında hiç beklemedikleri, "devrim kutlamalarına iştirak etmeye hazırlandıkları" bir anda bir katliama (DEMİRCİ, 1982: 14) tabi tutulmuşlar, "Dış Türklere biri" olarak kalmışlardır.

Amerika Birleşik Devletleri 6 Temmuz 1959 tarihinde Temmuz ayının son yedi gününü "Esir Milletler Haftası"(ALPTEKİN, 1982: 18) ilanını senatoda ittifakla karar almış ve uygulamaya koymuştur. Fikir adamlarınca bunun aslının "Esir Türkler" olması teklifi matbuatta dillendirilmiş, onları esir edenler kadar yine ülkede tepki gösterilmiştir. "Dış Türkler'in Doğu Türkistan'dan, Kırım'a kadar uzanan esareti bir realite olduğundan "Esir Milletler" kapsamında savunulmasının "görev-borç" olduğu yine basında dillendirilmiştir. (İNAN, 1977) "Temenniler" uzun müddet karşılıksız kalmıştır. (MİLLİYOL, 1962: 11)

Başlangıç olarak bir taraftan Türklerin ana yurdundaki durumu, diğer taraftan da Türklüğün en görkemli organizasyonu Osmanlı Devleti'nin 1683 II. Viyana Kuşatmasının başarısızlığı sonunda hızla zaman zaman değişen ancak bütün girişimlere rağmen önlenemeyen çekilişi "dış Türkler" kavramının zemini olmuştur. Zira belirtildiği üzere büyük Türklük aleminin tek bağımsız devleti Türkiye Cumhuriyeti olduğundan "dış Türkler" Anadolu dışında yaşayan Türkler olarak algılanmıştır.

Türkler elbette kendine vurulan prangayı isyanla olduğu kadar kültürel anlamda da varlığını kabul ettirme çabasında bulunmuştur. Bilhassa Türkiye'ye sınır ya da yakın mesafede bulunan ülkelerdeki Türklerle ilgili yayınlar haliyle daha fazladır:

Milli Mücadele'nin Türk zaferiyle tamamlanmasından sonra Yunanistan'da kalanlara baskı daha artması üzerine Türklerin her zaman ümidi bağımsız Türkiye olmuştur. Daha zaferin birinci yılında yayınlanan şu haberde bunu açıkça görmekteyiz: (ZAVALLI, 1923) "Yunan zulmüne tahammül idemeyen 350 Garbi Trakyalı ahiren Meriç'i yüzmek suretiyle geçerek Edirne'ye iltica etmişlerdir."

549 Yıl Türk egemenliğinde kalan Batı Trakya Lozan Konferansında "Türk azınlıkların simgesi olarak müzakere masasına kondu." (ÖKSÜZ, 2006: 1) "Batı Trakya Türk toplumu, Lozan Antlaşması uyarınca azınlık olarak bırakıldığı 1923 yılından bugüne dek çok sıkıntılar çekmiştir. Resmen azınlık statüsüne geçer geçmez, Anadolu'dan gelen Rum muhacirlerin, zaten çok güç durumda olan azınlık insanının evlerine yerleştirilmeleri, gerek gelen muhacirler, gerekse yönetim tarafından azınlık insanına uygulanan insanlık dışı baskılar, yersiz suçlamalar, sürgünler ve bazı öldürme olayları, Türk-Yunan Savaşı sonrası memlekette yaşanan yokluk ve yoksulluk, azınlık insanına çok çileli, umutsuz ve korku dolu yıllar yaşatmıştır. İlerleyen yıllarda azınlık olarak yaşamayı içine sindirmeye, bu hayata uyum sağlamaya çalışan toplumumuz, aradan çok geçmeden Yunan-İtalyan Savaşını görmüş, Alman işgali ve onunla birlikte Bulgar işgali bu kez, Batı Trakya Türklerine bölgede bulunan Yunan halkıyla birlikte çok çileli yıllar yaşatmıştır. Bulgar zulmünün getirdiği açlık, sefalet, işkence ve öldürme olayları azınlık toplumuna büyük yıkımlar getirmiştir. Kralcılarla Cumhuriyetçiler arasında başlayan siyasi anlaşmazlıklar, silahlı çatışmalar; özellikle, 1946-1949 yıllarında yaşanan Yunan İç Savaşı, Batı Trakya Türk azınlığını her açıdan olumsuz

etkilemiştir. Azınlık, en büyük can kaybını bu yıllar içinde vermiş, yüzlerce kişi sakat kalmış, en büyük iç ve dış göçleri bu dönemde yaşamış, yine bu dönem içinde büyük mal ve mülk kayıplarına uğramıştır. O yıllar, azınlık insanı için umutsuz yıllar olmuştur." (ALİ-HÜSEYİNOĞLU, 2009: xiii)

Batı Trakya'da yaşayan Türklerdeki arzuların hem doğu hem de batı sınır ülkeleri için geçerli olduğunu yine 1920 süreli yayınlarında bunun örneklerini bulabilmekteyiz. 1927 yılında Kafkasya'dan Türkiye'ye yoğun bir şekilde göç taleplerinin arttığı görülmektedir. (HABER, 1927) 1929 yılında ise artık nizamsız bir göç devrinin geçtiğini görmekteyiz. Bu yıl içinde Romanya ve Bulgaristan'da Türkiye'ye gelmek isteyen Türkler bulunmaktadır. "Hükümetimiz, nüfusa daha çok ihtiyacı olan yerleri doldurmak istiyor. Onun için gelecek muhacirlerin 5 sene hükümetin gösterdiği yerde oturması mecburidir. Halbuki yeni muhacirler, iklim ve tabiatı memleketlerine uyan yahut eskiden gelmiş olan hemşehrilerinin bulunduğu yerlere oturmak istiyorlar. Bu kanuni maninin kaldırılması her halde lazımdır." Muhacereti teşvik edecek tedbirler alınmalıdır. (SONHABER, 1929)

Cumhuriyet'in başlarında Türk Dış Politikasında önemli bir mesele olarak ortaya Musul Meselesi beraberinde Kerkük Türkleri konusunu da gündeme getirmişti. Irak'ta Abbasiler zamanında başlayan Türk varlığı on dört asır boyunca mevcudiyetini artırarak sürdürmüş en huzurlu günlerini Türklerin egemenliğinde yaşadıkdan sonra "en çileli günlerini" de Türk idaresinden koparıldıktan sonra yaşamışlardır. (BEYATLI, 1998: 32)

O tarihlerde ülkenin fikri istikametini belirleyen kurumların başında gelen Türk Ocakları "İrak Türkleri" olarak zikrettiği dış Türkler konusuna oldukça ilgi göstermiştir. Konuyu daha da ileri götürerek Sümerlere kadar götürüp, "öteden beri Türk vatani" (İRAK, 1930: 6) sayarak, hafızalardaki yerini alması gayretine girdikleri anlaşılmaktadır.

Bulgaristan Türklüğünde "31 Ekim 1929 günü sabahı Sofya'nın muhteşem Hemüs Tiyatro Salonunda açıldı. Müzakereler dört gün devam etti. Harsî, ilmî ve hayrî birinci Türk Millî Kongresi'nde ruznamenin en önemli noktası, Bulgaristan'daki Türk mekteplerinin idaresi ve Bulgar Maarif Kanunu'nun 359. maddesi idi. Uzun münakaşalardan sonra bu hususta uygun kararlar aldı. Kongrede müftülükler, baş müftü, Türk cemaatleri müessesat-ı diniyye müdüriyeti ve cemiyet-i hayriyelere ait bütün meseleler müzakere ve münakaşa edildi, kararlara bağlandı. Kongreye bütün Bulgaristan'dan 300 kadar murahhas, müşavir ve 100 den fazla misafir katılmıştı." (DELİORMAN, 1966: 2296)

Türkiye'de modernleşme sürecinde dil ve kültür konusundaki değişimlerin bir kısmının dikkatle izlendiği, bir kısmının da benimsenmesi fikir adamlarınca "kandaşlarımız" (ERKMEN, 1935) olarak ifade edilen dış Türklerdeki gelişmeler sevinçle karşılanmıştır.

Tarih boyunca "Doğudan batıya büyük bir sel halinde akıp gelen köklerimiz, acunun dört bir tarafına dağılmış, yerleşmiş, yurt tutmuştur. Her yerde ve her tarafta bizden ve bizim kanımızdan Türkler vardır." Gelenek ve göreneklerine göre iskan politikası izlenmesi gerektiği Türkçeyi düzgün kullanmalarının sağlanması ısrarla dile getirilmiştir. (ÇUMRALI, 1936: 85- 86) "Bilindiği gibi 14 Temmuz 1958 meydana gelen darbe sonucu Irak'ta kraliyet ve cumhuriyet rejimi devrilmiştir. Herkes gibi orada yaşayan Türkler de Irak'ın İngiliz mandası olmaktan kurtularak hür demokratik bir rejime kavuşacağını sevinçle karşılamışlardı. O günden bu yana on iki yıl kadar bir zaman geçmesine rağmen bu kısa müddet zarfında

hükümet darbeleri birbirini kovalamış bu yüzden de huzur ve istikrar sağlanamamış Cumhuriyet rejimi bir türlü yerine oturamayarak hür ve serbest bir seçim yapılamamıştır. Ve elan askeri iktidar iş başındadır. Geçen on iki yıl zarfında Irak Türkleri neler geçirdi? Buna kısaca göz atalım:" (AYGEN, 1970) "Kuzeydoğu Irak'ta 1 milyon kadar Türk yaşar. Bunlar Osmanlı Devleti'nin yıkıntıları altında kalmış soydaşlarımızdır. Atatürk'ün Musul eyaletini Türkiye'ye katmak için Cumhuriyet'ten sonra bile gösterdiği çabalar, sömürgeci kapitalist devletlerin, petrol oyunlarının ve İngiliz entrikalarının tesiriyle neticesiz kalmıştır. ... Geçen hafta, Irak Türklüğünün en büyük şehri olan Kerkük'te üç yeni mahalle kurulmuştur.... Bu mahalleler Arap asıllı göçmenlere ayrılmıştır. Kerkük'e göçecek Araplara Irak Hükümeti büyük kolaylıklar sağlamıştır. ... Kerkük'e Basra'dan getirilen Şii Araplar iskan edilmektedir. Irak Türkleri tamamen Sünni'dir. Biz Türkler Büyük Selçuklu Hakanı Tuğrul Bey'in Bağdat'a ayak basmasından 1918'e kadar Iraklılarla bir arada yaşadık. Tam 862 yıl." (IRAK, 1974)

Kerkük Türkleri gibi Milli Mücadele sonrası bayrağımızın gölgesinden uzak kalan Hatay'da yaşayan Türkler gerek yeni Türk devletinin lideri gerekse cumhuriyet basını tarafından asla sınırlarımızın ötesinde kabul edilmemiş ancak ciddi politikalar üretilmiştir.

Dış Türkler ile ilgili olarak konu sıcaklığı esnasında tepkilerin çok daha duygusal olduğunu söylemek mümkündür. Bu konuda zaman içinde bazı farklılıklar ve kırılmalar olmasına karşın uzun süre gündemde kalan bir konu da Kıbrıs Türkünün durumu olmuştur. Bilhassa 1950 li yıllardaki gelişmelerin başlaması üzerine "yine mi?" (LEBLEBİCİOĞLU, 1955) diyerek konuyu yakın geçmişteki Milli Mücadele'ye götürüp ortada bir "kan meselesinin" bulunduğunu dile getiren yazıların haddi hesabı yoktur. "Bu millet ne asil bir millettir. Vatan için, millet için, İnsanlık için ve millettaşları için en büyük hazinesi olan kanını akıtmakta bir dakika tereddüt etmez. O kan ki her zerresinde binlerce yüz binlerce atom kudreti vardır. Bugün Kıbrıs'ta aynı asil kanı taşıyanlar tehdit ve tazyik altında bulunuyorlar. Fakat o tehdit ve tazyiki yapanlar bilmelidir ki Türk milleti Kıbrıslı gardaşları için kan dökmeğe amadedir. Tıpkı Sakarya'da, Kocatepe'de, Çiğiltepe'de ve Dumlupınar'da olduğu gibi taşarak, yıkarak ve kükreyerek." (KALE BEKÇİSİ, 1955) Kıbrıs Meselesi giderek uluslararası platformda ağırlığını hissettirmeye başlamıştır. (TURAN, 1959)

Kıbrıs konusunda uluslar arası potansiyelin de zorlandığı görülmektedir. Rumlar ve Yunanlılar fütursuzca hareket etmektedir. Anadolu Ajansı muhabiri Muzaffer Görktan bir yazısında bunu açık bir şekilde ifade etmekte esas muhatabın onlar değil İngilizler olduğunu ortaya koymuştur: (BEHÇETOĞLU, 1965) "Kıbrıs işinde ne Rusya'ya ve Asya Afrika birliğine yani üçüncü dünya denen kudrete ve hatta ne de Yunanlılara ve Makariyosa kızmaya hakkımız yoktur. Zira maddiyat dünyasında herkes işine çıkkanı yapacak ve bu idealini engellemek isteyenlere de karşısına alacaktır. Bizim yakasından tutacağımız büsbütün siyasi ilişkimizi keseceğimiz bir millet varsa o da Britanya İmparatorluğu'dur. Bunu hala bilmezsek, ve istediğimizin farkına varmadan kör dövüşüne gidersek. Elbette işler böyle olacaktır. Bizim yapacağımız ilk iş Makaryosla el ele vererek İngiltere'yi temsil eden adadaki bütün İngilizleri adaya bir daha adım atmamak üzere kapı dışarı etmektir. Bilahare Yunanistan'ı da karıştırmadan adayı kardeş payı yapmak vali göndermektir. Üçüncüsü, Kıbrıs Türklerine "Ey ahali duyduk duymadık demeyiniz. Biz adayı taksim ettik. Yeşil hattın bu cephesi bizi, diğer tarafı Makaryosundur. Adanın öbür kısmını Yunanistan'a ilhak edip edilmeyeceğini bilmiyoruz. Arzu eden üç ay içerisinde Türk kesimine gelsin. Arzu etmeyen

olduğu yerde kaldın. Artık gerisine karışmayız” şeklinde tellallar yoluyla çağrıda bulunuyoruz. Bu iş de böylece hal edilmiş olur.”

"Kıbrıs Meselesi yüzünden tarihinin en uzun barış dönemine son vererek Türkiye savaşa girdi. Yunan Cuntasının tertibi ile Kıbrıs'ta 15 Temmuz'da girişilen bir darbe Rum yönetimini yıkmış, Makarios kaçmış ve fiili olarak ENOSİS gerçekleştirilmiştir. Sadece bunun ilanından çekinilmiş, fakat her taraf Yunan bayraklarıyla süslenmişti. Bunun üzerine Türkiye, garanti anlaşmasına dayanarak, 20 Temmuz'da müdahale etmiş; Kıbrıs'taki darbeciler yönetimi ile, Atina'da Yunanistan'ı yöneten Cunta yıkılmıştır. Kıbrıs'ta kaçan Makarios'un yerine Rumların lideri olarak Klerides gelmiş; Yunanistan'da Karamanlis Paris'ten iktidara çağrılmıştır. Ada'nın kuzey bölgesini kurtararak orada coğrafi temele dayanan bir federal Türk devleti kurmakla Türkiye kendi bakımından Kıbrıs sorununu çözmüş oluyor." (ESMER 1975) Kıbrıs'ta iki toplumun "artık bir arada geçinemeyeceği" gerçeği herkesçe görülmüştür. (ÜLMAN 1975) Bütün bunlara rağmen "Türk barış hareketleri sırasında Rum bölgelerinde sıkışıp kalan ve İngiliz Agratur üssüne sığınan 40 bin Türk, aradan geçen 3 ayda kurtarılmış, Türk bölgesine göçme olanağı bulamamıştır." (ERKİN, 1975)

"Kıbrıs sorununun artık heyecan aşaması bitmiş, soğukkanlılıkla kesin bir sonuca varma zamanı gelmiştir. Barışçı bir çözüme ulaşmak amacı ile Türkiye, başından beri büyük bir iyi niyet göstermiş ve barışsever davranışlarıyla dünyanın, Türk haklarını anlayışla karşılmasını beklemiştir." (MANİZADE, 1975)

Kıbrıs barış hareketi düzenlendikten sonra "Kıbrıs ambargosu nedeniyle" (KARAGÖL, 2010: 7) Türkiye uzun yıllar ekonomik sarsıntı geçirmiştir. Sadece bu husus bile "Dış Türkler" konusunun Türkiye ile yakın bağlantısını ortaya koymaktadır.

Türkler kendisi dışındaki devletlerde ortak sıkıntılar yaşamıştır. "Dünya üzerinde yaşadıkları topraklarda üzüntüsüz, korkusuz bir ömür süren yegane Türk kolonisi ..., Finlandiya Türkleri baskı altında değillerdir. Ne hürriyetleri tahdit edilmektedir, ne de maddi ve manevi bir tazyik yapılmaktadır. ... İkinci Cihan Harbinde de Finlandiya Türkleri düşmanla, diğer vatandaşları gibi kahramanca harp etmişlerdir." (FİNLANDİYA, 1970: 36-37)

Dış Türkler kavramından açıkça anlaşılacağı gibi Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları dışında kalan ve çoğu esir kalmış Türkleri kapsamaktaysa da bilhassa 1960 lar ve onu izleyen on yılda yurt dışına gönderilen Anadolu insanı ile vatanından bir ölçüde kopan bir kütle de daha bulunmaktadır. Neredeyse Avrupa'nın tamamına yayılan bu Türklerin durumu ayrı mahiyet arz etse de bu kavram içinde değerlendirilmeye tabi tutulmalıdır. Süreli yayınlarda da bunun örneklerini bulmak mümkündür: "Birkaç yıldan beri Avrupa'ya akın akın Türk işçisi gitmektedir. Bunların gidiş gayeleri hepimizce malumdur. Oralarda bir kaç yıl kalıp hem memleket görmek kendini yetiştirmek, hem de kazandığı paralarla dönüşünde daha düzgün bir hayat seviyesine kavuşmaktır." Ancak çok geçmeden iyi haber yerine kötü haberler gelmeye başlamıştır. Gazetelerde katil zanlısı Türk işçisinin arandığına dair haberler okunmaya başladı. (TÜRKELİ, 1963)

SONUÇ

Çağlar boyunca varlığını sürdüren Türklük, XX. Yüzyılda büyük ölçüde Rus, Çin, batı emperyalizmi karşısında çetin bir mücadeleye girişmiştir. Türklük Anadolu coğrafyası dışında bağımsızlığı yitirmiştir. "Haysiyetli ve şerefli bir millet olarak" yaşamayı esas alan Türkiye Cumhuriyeti, zamanın şartları ve izlenen dış politikalar sebebiyle, Misak-ı Milli sınırları dışındaki Türklerle gönül bağıını muhafaza etmekle birlikte onlara yönelik aktif bir politikanın yürütücüsü olamamıştır. Devlet politikasının olmamasına rağmen akademik, matbuat ve fikir dünyası içinde ise dozu bazen artan bazen eksilen ama süreklilik arz eden bir "Dış Türkler" konusu olmuştur. Bu hususta A. Zeki Velidi Togan'ın Türkleri statülerine göre farklı tabirlerle ifade edilmesi teklifine rağmen genelde Türkiyeli Türkler, sınırların dışındaki millettaşları için "Dış Türkler" deyimini yaygın olarak kullanmışlardır. Kavramın yaygınlaşmasında süreli yayınlar etkili olmuştur. Türkçülük fikir akımından beslenen yazarlar ve yayınların ısrarlı yürüyüşleri "Dış Türkler" yerine "Esir Türkler" kavramını da kamuoyuna taşımış, hatta Esir Milletler ifadesinin gerçek anlamda Türkiye dışındaki Türkleri tanımladığı belirtilmiştir. Gerçekten de XX. Yüzyılın büyük bir kısmında Türklüğün tek bağımsız devleti Türkiye Cumhuriyeti olmuştur.

"Dış Türkler" Türk kültürünün evrenselliğini, Türk milletinin yaşadığı coğrafyanın genişliğini, yabancı toplumların Türkler üzerindeki tarihi misyonlarını ortaya koyma bakımından da önemli bir kavramdır. Önemine rağmen fikir adamları ve aydınların gayretleriyle gündemde tutulmuş, kamuoyu böylelikle sınırlı bir ufukta, uçsuz bucaksız bir alemle bağlantısını kurabilmiştir. Kurulma amacı zaten geniş coğrafya ve kültüre hizmet olan *Türk Yurdu*, *Türk Kültürü* gibi dergilerin yanı sıra mahalli anlamda faaliyet göstermek için çıkarılan yerel basın da imkanlar ölçüsünde bu konuya yer ayırarak Taşra-Genel-Evrensel kavramlarında bir bütünleşme sağlanmış, "Dış Türkler" ile Türkiyeli Türklerin aslında aynı kültürün ayrılmaz parçaları olduğu üzerindeki kanaatler pekiştirilmiştir. Bu hususta pek çok yayın organı örneğinden hareket edilebilir ancak Türk alemine hitap eden bir dergi, ülke geneline ve Afyonkarahisar'da yayınlanan basın temsilcilerinden hareketle ileride muhtemel geniş bir araştırmaya zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Taşradan Misak-ı Milli Sınırlarının tamamına oradan da Türklüğün varlığını sürdürmeye çalıştığı coğrafyadaki Türk kültürü, dünyanın özlemine çektiği değerlerin gerçekleştirilmesinin tek kaynağı olduğunu tarih bilimi ret edilemez bir şekilde ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

AHISKALI, (1941), "Ahıskalı", *Halk Bilgisi Haberleri*, nr. 112, Şubat, ss. 92-94.

ALEMDAR, (1336), nr. 2770, 1 Nisan.

ALİ, Rahmi, HÜSEYİNOĞLU, Tevfik, (2009), (1946-1949) *Yunan İç Savaşı'nda Batı Trakya Türk Azınlığı*, Batı Trakya Azınlığı Kültür ve Eğitim Şirketi Yay., Gümölcine.

ALPAUT, Aziz, (1961), "Deli Petro'nun Vasiyetnamesi", *Türk Yurdu*, nr. 297, Haziran-Temmuz,

- ALPTEKİNE, Erkin, (1982), "İç Moğolistan'daki Kargaşalık", *Yeni Düşünce*, nr. 42, Temmuz, s. 20.
- ALPTEKİN, İsa Yusuf, (1982), "Esir Milletler Haftası", *Yeni Düşünce*, nr. 42, Temmuz, s. 15.
- ARPAD, Ehad, (1956) "Eski Bir Mesele", *Türk Yurdu*, , s. 918.
- ATSIZ, (1985), *Türk Tarihinde Meseleler*, Ötüken Neşriyat Yay., İstanbul.
- AYATA, Yunus, (2008), "Türk Edebiyatında Dış Göç ....", *Turkish Studies*, İnternaitonal Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume: 3/2 Spring, s. 97-112.
- AYGEN, (1970), "Kerkük Türkleri", *Türkelî*, nr. 3041, 10 Ekim.
- HAYİT, Baymirza, (1982), "Sovyet Anayasası Türkistan'da Rusların Müstemlekeciliğine İmkan Vermektedir", *Yeni Düşünce*, nr. 42, Temmuz, s. 17-20.
- BEHÇETOĞLU, (1965) "Perdenin Arkası", *Kocatepe*, nr. 103, 29 Aralık.
- BEYATLI, Hidayet Kemal, (1998), "Irak Türklerinin Tarih, Dil ve Kültürleri", *Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Kerkük ve Erbil Meselesi Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, ss. 31-36.
- ÇAKIRÖZ, Raci(Anlatan), KOCAOĞLU, Timur(Yazan), (1987) "Türkistan'da Tür Subayları (1014- 1923)", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, nr. 9, 15 Eylül, ss. 45-49.
- ÇELİK, Fahrettin, (1941), "Ahıskalı", *Halk Bilgisi Haberleri*, nr. 112, Şubat 1941, ss. 92-94.
- ÇUMRALI, Sedad, (1936), "Göçmen Yerleştirirken Düşüncelerimiz", *Taşpınar*, nr. 41, 24 Mart, s. 85-86.
- DAYI, S. Esin, (2000), "Türk Teâli Cemiyeti", *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, III, nr. 4, ss. 251-264.
- DELİORMAN, M. Necmettin, (1966), "Otuz Yedi Yıl Önceki: Bulgaristan Türkleri Milli Kongresi", *Tarih Konuşuyor*, nr. 28, Mayıs, ss. 2295-2299.
- DEMİRCİ, Nefi, (1982), "Kerkük Katliamı Münasebetiyle", *Yeni Düşünce*, nr. 42, Temmuz, s. 14.
- DURU, Muhittin Celal, (1964), "Türk Mitolojisi", *Türk Yurdu*, nr. 305-306, Kasım, s. 6-7.
- EKİNCİ, Yusuf, (1987), *Gaspralı İsmail*, Ocak Yay., Ankara.
- ERKİN, Müfide Zehra, (1975), "Kıbrıs ve Akdeniz Gerçeği", *Milliyet*, nr. 9768, 15 Ocak.
- ERKMEN, A. M., (1935), "Büyük Değişim ve Devrim ilişkileri Sınır Dışındaki Kandaşlarımızca da Vakit Geçirmeden Onaylanıyor", *Duyum*, nr. 1520, 24 İkinci Kanun.

- ESENER, Turhan, (1961), *Mukayeseli Hukuk ve Hususiyle Türk-İsviçre Borçlar Hukuku Bakımından*, Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay., Ankara.
- ESMER, Ahmet Şükrü, (1975), "Dünya Bunalımı ve Kıbrıs Düğümü", *Milliyet*, nr. 9754, 1 Ocak.
- FİNLANDIYA, (1970), "Finlandiya Türkleri", *Türk Yurdu*, Nisan-Mayıs, s. 36-37.
- GÖK, Dursun, (1928) "1924 Türk Basımında Musul Meselesi", *Misak-ı Millî ve Türk Dış Politikasında Musul, Kerkük ve Erbil Meselesi Sempozyumu*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, ss. 57-71.
- GÖKBİLGİN, Tayyip, (1970), "Sadri Maksudi'nin Türk Tarihi ve Türk Soyuna Hakkındaki Görüşleri", *Türk Yurdu*, nr. 4-346, Nisan-Mayıs, s. 23.
- HABER, (1927), "Kafkasya'dan Muhacir Geliyor", *Haber*, nr. 228, 16 Haziran.
- HAKSEVER, Kasım, (1967), "Türkistan", *Türk Yurdu*, nr. 313, Ocak, ss. 21-23.
- ILGAR, İhsan, (1966), "Türk Dünyası Neden Bugünkü Hale Geldi?", *Tarih Konuşuyor*, nr. 30, Temmuz, ss. 2464-2468.
- IRAK, (1974), "Irak Türkleri", *Türkelî*, nr. 4036, 8 Ocak 1974.
- İKDAM, (1924), 28 Mayıs 1340.
- İLGAR, Yusuf, "Türk Ocakları Afyon Şubesi (1914-1931)", *Türk Yurdu*, nr. 282, Şubat 2011, ss. 193-206.
- İNAN, M. Akif, (1977), "Esir Türkler", *Yeni Devir*, 30 Temmuz 1977.
- İRAK, (1930), "İrak Türklerine Dair Malumat", *Türk Yurdu*, nr. 31, Temmuz, ss. 6-16.
- KALE BEKÇİSİ, (1955), "Kan Meselesi", *Demokrat Haber*, nr. 204, 6 Ağustos.
- KARAGÖL, Erdal Tanas, (2010), "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Dış Borçlar", *Seta Analiz*, nr. 26, Ağustos, ss. 1-32.
- KIRIMLI Cafer Seydahmed, (1930), "İsmail Bey Gasperenski", *Türk Yurdu*, nr. 36, Birinci Kanun, ss. 48-55.
- KOŞAY, Hamit Zübeyir, (1954), "Rahmizade Bahaeddin Bediz (1875-1951)", *Türk Yurdu*, nr. 2-235, Ağustos, ss. 157-159.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, (1950), "Dünya Sulhu ve Türkiye'nin Dış Siyâseti", *Hürriyet*, 29 Ağustos.
- KURAT, Akdes Nimet, (1970), "Türk Ordusu Bakü Yollarında", *Türk Yurdu*, nr. 4-346, Nisan-Mayıs, ss. 20-22.
- LEBLEBİCİOĞLU, Galip, (1955), "Gene Ne Oluyor?", *Demokrat Haber*, nr. 104, 5 Nisan.

- LEWIS, Bernard, (1960), "Türkiye'de Tarihçilik ve Millî Uyanış", *Türk Yurdu*, nr. 284, Mayıs, (Trc. Şinasi Siber) ss. 9-12.
- MANİZADE, Derviş, (1975) "Kıbrıs'ta Federal Türk Devleti", *Milliyet*, nr. 9801, 17 Şubat.
- MİLLİ YOL, (1962), "Esir Milletler Haftası", *Milli Yol*, nr. 26, 27 Temmuz, s. 11.
- ORKUN, Hüseyin Namık, (1954), "Ayaz Ishaki", *Türk Yurdu*, nr. 235, Ağustos, ss. 150-156.
- OYRAKOĞLU, Gündoğu, (1961), "Çinin Yayılma Siyaseti", *Türk Yurdu*, nr. 297, Haziran-Temmuz, s. 21.
- ÖKSÜZ, Hikmet, (2006), *Batı Trakya Türkleri*, KaraM Yay., Çorum Ekim.
- ÖKSÜZ, Hikmet, (1999), "Lozan'dan Sonra Kıbrıs Türklerin Anavatana Göçleri", *Tarih ve Toplum*, nr. 187, Temmuz, ss. 35-39.
- ÖMER Seyfettin, (1971), *Ameli Siyaset*, (Haz. Sakin Öner), Göktuğ Yay., İstanbul 1971.
- ÖZBEK, Nadir, (1997), "Zeki Velidi Togan ve Milliyetler Sorunu 'Küçük Başkurdistan'dan 'Büyük Türkistan'a" *Toplumsal Tarih*, nr. 44, Ağustos 1997, ss. 15-23.
- SARINAY, Yusuf, (1994), *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, Ötüken Nşr., İstanbul.
- SONHABER, (1929), "Mühim Bir Mesele", *Sonhaber*, nr. 694, 20 Mart.
- TEVHİD, (1924), "Musul Vilayeti Tarihen de Türk Yurdudur", *Tevhid-i Efkar*, 28 Nisan 1340.
- TOGAN, Zeki Velidi, (1942), " 'Haric Türkleri'ni İfade Eden Tabirler", *Türk Yurdu*, XXVI, nr. 1, 1 Eylül 1942, ss. 2-4.
- TOGAN, Zeki Velidi, (1970), *Türklüğün Mukadderatı Üzerine*, İstanbul 1970.
- TURAN, Osman, (1959), "Kıbrıs Meselesinin Halli", *Türk Yurdu*, nr. 272, Nisan 1959. s. 15-16, 17.
- TÜRKELİ, (1963), "Avrupa'daki Türk İşçileri", *Türkeli*, nr. 956, 19 Aralık.
- ÜLMAN, Haluk, (1975), "Kıbrıs", (Haz. Abdi İpekçi), *Milliyet*, nr. 9766, 13 Ocak.
- YENİSOY, Hayriye Süleymanoğlu, (2012), "1912-1913 Balkan Savaşlarının Edebiyata Yansıması", *Trakya Üniversitesi Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, I, nr. 1, Aralık, ss. 91-111.
- ZAVALLI, (1923), "Zavallı Garbi Trakyalılar", *İkaz* (Afyonkarahisar), nr. 406-7, 10 Eylül 1339.